

Zaštitna arheološka istraživanja tumula 1 - Gomile u Jalžabetu 2019. godine

Kovačević, Saša

Source / Izvornik: **Annales Instituti Archaeologici, 2020, XVI, 153 - 158**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:291:704894>

Rights / Prava: [Attribution 3.0 Unported](#)/[Imenovanje 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)

Annales

Instituti

Archaeologici

XVI - 2020

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office address

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
http://www.iarh.hr

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Hrvoje Kalafatić, Ana Konestra, Siniša Krznar, Andreja Kudelić, Bartul Šiljeg, Asja Tonc, Marina Ugarković, Mario Gavranović (Austrija), Boštjan Laharnar, Alenka Tomaž (Slovenija), Vesna Bikić, Perica Špehar (Srbija), Miklós Takács (Mađarska)

Izdavački savjet/Editorial committee

Jura Belaj, Marko Dizdar, Saša Kovačević, Goranka Lipovac Vrkljan, Daria Ložnjak Dizdar, Branka Migotti, Ivana Ožanić Roguljić, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Tatjana Tkalčec, Željko Tomičić, Ante Uglešić, Snježana Vrdoljak

Lektura/Language editor

Ivana Majer i Marko Dizdar (hrvatski jezik/Croatian)

Prijevod na engleski/English translation

Marko Maras, Kristina Deskar i autori / Marko Maras, Kristina Deskar and authors

Korektura/Proofreaders

Katarina Botić

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institute of archaeology, Zagreb 2020.

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indeks/
Annales Instituti Archaeologici are included in the index:
Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index
SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom /
This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 8** **Andrea Rimpf**
Anita Rapan Papeša
Marko Dizdar
- Rezultati zaštitnih istraživanja kasnoavarodobnoga groblja Šarengrad – Klopare 2019. godine
- 18** **Marko Dizdar**
- Rezultati istraživanja u Lovasu (zapadni Srijem) 2019. godine – Kasnohalštatsko i ranolatensko groblje
- 31** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
- Prilog poznavanju topografije Sotina (*Cornacum*) u rimsko doba
- 39** **Boris Kratofil**
Marko Dizdar
Hrvoje Vulić
- Zaštitno arheološko istraživanje rimskodobnoga tumula 1 u Starim Jankovcima 2017.–2019. godine
- 54** **Katarina Botić**
- Kasnoneolitičko naselje Bršadin – Pašnjak pod selom, krono-stratigrafski prikaz tri sezone arheoloških istraživanja
- 71** **Ivana Ožanić Roguljić**
Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić
- Prilog poznavanju topografije teritorija kolonije Elije Murse unutar dnevne zone kretanja (*cotidianus excursus*)
- 78** **Dženi Los**
- Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja lokaliteta AN 6 Hermanov vinograd 1 na trasi južne obilaznice grada Osijeka
- 90** **Dženi Los**
- Rezultati arheološkoga istraživanja lokaliteta AN 2 Beli Manastir – Popova Zemlja
- 103** **Saša Kovačević**
- Nova Bukovica – Sjenjak 2019. godine

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 8** **Andrea Rimpf**
Anita Rapan Papeša
Marko Dizdar
- The results of the rescue excavations of the Late Avar Age cemetery of Šarengrad – Klopare in 2019*
- 18** **Marko Dizdar**
- Research results in Lovas (Western Sirmia) in 2019 – The Late Hallstatt and the Early La Tène cemetery*
- 31** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
- A contribution to the understanding of the topography of Sotin (Cornacum) in Roman period*
- 39** **Boris Kratofil**
Marko Dizdar
Hrvoje Vulić
- Rescue archaeological excavations of the Roman age tumulus 1 in Stari Jankovci in 2017–2019*
- 54** **Katarina Botić**
- Late Neolithic settlement Bršadin – Pašnjak pod selom, chronostratigraphic sequence of three seasons of archaeological research*
- 71** **Ivana Ožanić Roguljić**
Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić
- Contribution to the topography of the territory of the colony Aelia Mursa within the daily movement zone (cotidianus excursus)*
- 78** **Dženi Los**
- Results of the rescue archaeological excavations of the site AN 6 Hermanov Vinograd 1 on the southern bypass route of the city of Osijek*
- 90** **Dženi Los**
- Results of the archaeological excavations of the site AN 2 Beli Manastir – Popova Zemlja*
- 103** **Saša Kovačević**
- Nova Bukovica – Sjenjak in 2019*

108 Marko Dizdar

Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2019. godini

108 Marko Dizdar

Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2019

**114 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Mario Gavranović
Marija Mihaljević**

Dolina na Savi – istraživanje naselja 2019. godine i osvrt na korištenje krajolika uz Savu u kasnome brončanom dobu

**114 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Mario Gavranović
Marija Mihaljević**

Dolina na Savi – Excavations of the settlement in 2019 and an overview of the use of landscape along the River Sava in the Late Bronze Age

122 Juraj Belaj

O arheološkim istraživanjima ivanovačke kapele na lokalitetu Pakrac – Stari grad 2019. godine

122 Juraj Belaj

On the archaeological excavations of the chapel of the Knights Hospitaller at the site of Pakrac – Stari Grad in 2019

**135 Branko Mušič
Barbara Horn
Filip Matijević
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan**

Geofizička istraživanja arheoloških nalazišta s pretpostavljenom željezarskom djelatnošću na primjeru lokaliteta Bakovčice, Nadbarice i Ždala

**135 Branko Mušič
Barbara Horn
Filip Matijević
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan**

Geophysical research of archaeological sites with presumed iron-working activity on the example of the sites of Bakovčice, Nadbarice, and Ždala

143 Tena Karavidović

Močvarna željezna ruda – eksperimentalno testiranje utjecaja prženja rude na postupak taljenja i krajnji proizvod

143 Tena Karavidović

Bog iron ore – experimental testing of the impact of ore roasting on the melting process and the end product

153 Saša Kovačević

Zaštitna arheološka istraživanja tumula 1 – Gomile u Jalžabetu u 2019. godine

153 Saša Kovačević

Rescue archaeological excavations of tumulus 1 – Gomila in Jalžabet in 2019

159 Saša Kovačević

IRON-AGE-DANUBE INTERREG DTP 2019. u Jalžabetu: Od istraživanja i očuvanja do prezentacije i održive uporabe arheoloških spomenika, lokaliteta i krajolika

159 Saša Kovačević

IRON-AGE-DANUBE INTERREG DTP 2019 in Jalžabet: From research and preservation to the presentation and sustainable use of archaeological monuments, sites, and landscapes

**163 Luka Štefan
Sebastijan Stingl
Tomislav Čanković
Jelena Maslač
Sanja Sekulić
Maja Mrvelj**

Topografija i reambulacija Žumberačkoga gorja

**163 Luka Štefan
Sebastijan Stingl
Tomislav Čanković
Jelena Maslač
Sanja Sekulić
Maja Mrvelj**

Topography and revision of the Žumberak range

<p>180 Andreja Kudelić
Nikolina Bencetić
Snježana Vrdoljak</p>	<p>180 Andreja Kudelić
Nikolina Bencetić
Snježana Vrdoljak</p>
Kasno brončano i rano željezno doba na gradini Crkvišće – Bukovlje	<i>Late Bronze and Early Iron Age at the hillfort of Crkvišće – Bukovlje</i>
<p>201 Gaetano Benčić
Ana Konestra
Enrico Cirelli</p>	<p>201 Gaetano Benčić
Ana Konestra
Enrico Cirelli</p>
Stari Tar/Tarovec (St. Blek, Tar) – pokušaj tipološke i funkcionalne interpretacije sakralnoga sklopa unutar srednjovjekovnoga naselja	<i>Stari Tar/Tarovec (St. Blek, Tar) – attempt at a typological and functional interpretation of the sacral complex within the medieval settlement</i>
<p>219 +Tihomir Percan
James C. M. Ahern
Darko Komšo
Siniša Radović
Mario Novak
Katarina Gerometta
Lia Vidas
Ivor Janković</p>	<p>219 +Tihomir Percan
James C. M. Ahern
Darko Komšo
Siniša Radović
Mario Novak
Katarina Gerometta
Lia Vidas
Ivor Janković</p>
Istraživanja u Ljubićevoj pećini kraj Marčane u sezoni 2020.	<i>Excavations in Ljubićevo Pećina near Marčana in the 2020 season</i>
<p>229 Ana Konestra
Fabian Welc
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Bartosz Nowacki
Agnese Kukela</p>	<p>229 Ana Konestra
Fabian Welc
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Bartosz Nowacki
Agnese Kukela</p>
Tipologija i organizacija otočnih naselja Raba kroz dijakronijski pristup – Prvi podaci multidisciplinarnih istraživanja	<i>Rab island settlement typology and organisation through a diachronic approach – First data from a multidisciplinary research</i>
<p>245 Lujana Paraman
Marina Ugarković
Martin Steskal</p>	<p>245 Lujana Paraman
Marina Ugarković
Martin Steskal</p>
Terenski pregled i dokumentiranje gradinskih nalazišta na širem trogirskom području u 2019. godini kao uvod u sustavno istraživanje Hiličkoga poluotoka	<i>Field survey and documenting of hillfort sites in the wider Trogir area in 2019 as an introduction to a systematic research of the Hyllean peninsula</i>
<p>269 Maja Zeman
Ana Marinković
Ivana Ožanić Roguljić
Marina Šiša Vivek
Suzana Damiani</p>	<p>269 Maja Zeman
Ana Marinković
Ivana Ožanić Roguljić
Marina Šiša Vivek
Suzana Damiani</p>
Preliminarna analiza rezultata aktivnosti istraživačko-edukacijskoga projekta Otkrivanje starih dubrovačkih katedrala (2018.–2020.)	<i>Preliminary analysis of activity results for the research and educational project Discovering the Old Dubrovnik Cathedrals (2018–2020)</i>

Kratki izvještaji o istraživanjima

283-301

Short field reports

283-301

**Ostala znanstvena djelatnost
Instituta za arheologiju**

302-314

**Additional scientific activity of the
Institute**

302-314

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Šaregrad – Klopare
2. Lovas – Ulica A. Starčevića
3. Sotin
4. Stari Jankovci – Jankovačka Dubrava
5. Bršadin – Pašnjak pod selom
6. Osijek
7. Osijek – Hermanov vinograd
8. Beli Manastir – Popova zemlja
9. Nova Bukovica – Sjenjak
10. Zvonimirovo – Veliko polje
11. Dolina – Babine Grede
12. Pakrac – Stari grad
13. Ždala – Telek
14. Virje – Sušine i Volarski breg
15. Bakovčice – Velike livade 1 i Nadbarice 1
16. Hlebine – Velike Hlebine i Dedanovice
17. Jalžabet – Gomila
18. Žumberačko gorje
19. Bukovlje – Crkvišće
20. Tar – Stancija Blek
21. Marčana – Ljubićeva pećina
22. Rab – Lopar
23. Trogir
24. Dubrovnik

Zaštitna arheološka istraživanja tumula 1 – Gomile u Jalžabetu 2019. godine

Rescue archaeological excavations of tumulus 1 – Gomila in Jalžabet in 2019

SAŠA KOVAČEVIĆ
Institut za arheologiju
Ulica Ljudevita Gaja 32
HR-10000 Zagreb
sasa.kovacevic@iarh.hr

Primljeno/Received: 20. 03. 2020.
Prihvaćeno/Accepted: 18. 05. 2020.

U rujnu 2017. godine, tijekom provedbe međunarodnoga projekta „Monumentalni krajolici starijega željeznog doba Podunavlja” u kojemu je, uz partnere iz pet srednjoeuropskih zemalja, sudjelovao i Institut za arheologiju iz Zagreba, arheološka ekipa Instituta za arheologiju utvrdila je kako je jedan od najpoznatijih prapovijesnih spomenika na tlu Republike Hrvatske te jedan od rijetkih gigantskih neistraženih prapovijesnih grobnih humaka srednje Europe opljačkan i prilikom pljačke teško oštećen. U trenutku pisanja ovoga teksta, policijska istraga je završena, a osumnjičeni za ovaj teški kulturocid čekaju početak suđenja. Zbog opasnosti od daljnjega oštećenja ovoga arheološkog spomenika, zahvaljujući interventnim sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Institut za arheologiju pokrenuo je odmah početkom zime 2017. godine hitna zaštitna istraživanja koja su se nastavila i kroz 2018. i 2019. godinu. Tijekom 2019. godine nastavljena su istraživanja konstrukcije grobne komore Gomile te radovi na dromosu. Otvorena je i mala sonda na istočnoj padini velikoga tumula, a nastavljeni su i flotacija te prosijavanje arheoloških slojeva iz istraživanja. Hitna zaštitna istraživanja jalžabetske Gomile i cijeloga arheološkog krajolika uz potok Bistričak odlično se uklapaju u podtemu A4: Ritual unutar Strategije znanstvene djelatnosti Instituta.

Glavne riječi: Jalžabet, Gomila, središnja Hrvatska, starije željezno doba, halštatska kultura, nekropola, gigantski pogrebni humak, antika

In September 2017, during the implementation of “Monumentalized Early Iron Age Landscapes in the Danube river basin”, an international project involving the Institute of Archaeology from Zagreb along with partners from five Central European countries, the archaeological team of the Institute of Archaeology determined that one of the most famous prehistoric monuments in Croatia and one of the few giant unexplored prehistoric burial mounds in Central Europe had been robbed and severely damaged during the robbery. At the time of writing, the police investigation is complete and the suspects in this serious culturocide are awaiting the start of the trial. Because of the danger of further damage to this archaeological monument, the intervention funds of the Ministry of Culture of the Republic of Croatia were used by the Institute of Archaeology to start emergency rescue excavations at Gomila in Jalžabet in early winter 2017 already, and to continue them in 2018 and 2019. The excavations in the structure of the Gomila grave chamber and the work on the dromos were continued during 2019. A small trench was opened on the eastern slope of the large tumulus, and flotation and sieving were continued of the archaeological layers from the excavations. The urgent rescue excavations of the Jalžabet Gomila and the entire archaeological landscape along the Bistričak stream fit perfectly into the sub-theme A4: Ritual within the Strategy of the Scientific Activity of the Institute.

Key words: Jalžabet, Gomila, central Croatia, Early Iron Age, Hallstatt culture, necropolis, giant burial mound, antiquity

UVOD

Tijekom provedbe međunarodnog projekta “Iron-Age-Danube” Interreg DTP,¹ 12. rujna 2017. godine arheološka ekipa Instituta za arheologiju utvrdila je kako je jedan od najpoznatijih prapovijesnih spomenika na tlu Republike Hrvatske – Gomila u Jalžabetu istočno od Vараždina – opljačkan i prilikom pljačke teško oštećen. Ministarstvo kulture je u kasnu jesen 2017. godine pozitivno odgovorilo na zahtjev Instituta za arheologiju za hitnim zaštitnim arheološkim istraživanjima Gomile u Jalžabetu te su odobrena interventna financijska sredstva kojima su istraživanja odmah i započela početkom zime 2017. godine. Uz financijsku potporu Ministarstva kulture, istraživanja su nastavljena i tijekom 2018. i 2019. godine. Cilj ovih zahtjevnih arheoloških istraživanja bio je saniranje posljedica pljačkaškoga razaranja te istraživanje centralnoga dijela tumula.

Arheološka istraživanja 2019. godine trajala su u razdoblju od 07. svibnja do 30. rujna. Istraživanje je vodio dr. sc. S. Kovačević, viši znanstveni suradnik Instituta za arheologiju iz Zagreba. U stručnoj ekipi bili su K. Turkalj i J. Drpić iz Instituta za arheologiju, M. Šimek, muzejska savjetnica u miru, diplomirani arheolozi T. Višković, M. Koščak, J. Boras i S. Đuričić te apsolvent M. Maderić. U istraživanjima je sudjelovalo nekoliko radnika i više studenata arheologije iz Zagreba i Zadra, kao i volonteri, kako iz Republike Hrvatske, tako i iz inozemstva. Arheološka istraživanja Gomile u Jalžabetu obuhvatila su k.č. 428 i 429. Kao i prethodnih godina, na k.č. 430 u neposrednoj blizini Gomile smjestili smo privremenu bazu i privremeno odlagali zemlju uklonjenu s tumula (Kovačević 2019b).

ISTRAŽIVANJE 2019. GODINE

Za 2019. godinu smo odlučili ostaviti problematiku koja do tada nije bila riješena, a uključivala je pitanja poput konstrukcije zidova komore te istraživanje dromosa. Nužno je bilo nastaviti s prosijavanjem i flotiranjem arheoloških slojeva sa sitnim pokretnim nalazima. Za prosijavanje, odnosno flotaciju izdvajani su svi arheološki slojevi iz komore, a po potrebi i ostali ako bi uključivali bilo kakvu naznaku postojanja pokretnih arheoloških nalaza. Radi se o velikim količinama izdvojene zemlje čija će daljnja obrada zahtijevati mnogo vremena i truda. Za potrebe prosijavanja i flotacije sami smo izradili i održavali prijenosna sita. Uz arheološka istraživanja, cijelo vrijeme traje intenzivna borba s divljim raslinjem koje raste nekontrolirano velikom brzinom oko arheološke sonde. Još jedna aktivnost bila je od presudnoga značaja za nastavak arheoloških istraživanja: saniranje arheoloških profila i njihovo pokrivanje građevinskim najlonima. Radovi na zaštiti profila od početka istraživanja oduzimali su mnogo vremena i resursa. Naime, stepenasti zemljano-pijeskoviti arheološki profili sonde visoki su do 8 m te su iznimno osjetljivi na pobijanje vode, što je u pravilu uzrok opasnih urušavanja i trajnoga narušavanja stabilnosti vertikalnih profila i same Gomile. Tako smo dobar dio vrlo kišnoga svibnja 2019. godine utrošili na uklanjanje propalih najlona i na saniranje teškoga urušenja sjevernoga profila iznad dromosa koji je još prošle godine popucao, a tijekom zime se i urušio. I to točno iznad jednoga od položaja na kojem smo trebali intezivno raditi tijekom 2019. godine. Svi profili stepenaste arheološke sonde ti-

jekom 2019. godine su ponovo prekriveni novim građevinskim najlonima – na kritičnim mjestima i s nekoliko slojeva – te su učvršćeni stotinama vrlo otrpornih zelenih vreća za silažu koje smo napunili oblacima. U ovim okolnostima napravili smo najbolje što smo mogli kako bismo zaštitili Gomilu prije još jedne – treće – zime.

Preliminarne analize kostiju pronađenih u slojevima zemlje izbačene iz pljačkaških okana ukazuju na prisutnost više životinjskih vrsta, a uočeni su i tragovi mesarenja.² Pretpostavljamo da su to ostaci životinja koje su žrtvovane tijekom pogrebnih svečanosti. Uz njih, pronađeni su ukrašeni predmeti od kosti, jantara, ulomci keramičkih posuda kao i velika količina vatrom deformiranih ostataka brončanih i željeznih predmeta. Veliki dio nalaza morati će proći dugotrajan proces čišćenja i restauracije prije ikakve detaljnije determinacije.

Preliminarno uspoređujući nalaze s onima iz tumula 2, teško je ne zamjetiti srodnost. Ovdje mislimo na identične komade brončanih prstenova i privjesaka te na isti način ukrašene koštane predmete. Pripadnost Gomile navedenome kulturno-kronološkom stupnju potvrđuju i ulomci bogato ukrašene halštatske keramike. No, važno je istaknuti kako se u Gomili javlja i cijeli spektar nalaza koje ne poznajemo iz tumula 2. Kako je na nalazima iz Gomile tek započet proces restauracije, o njima ćemo podrobnije moći izvjestiti u budućnosti.

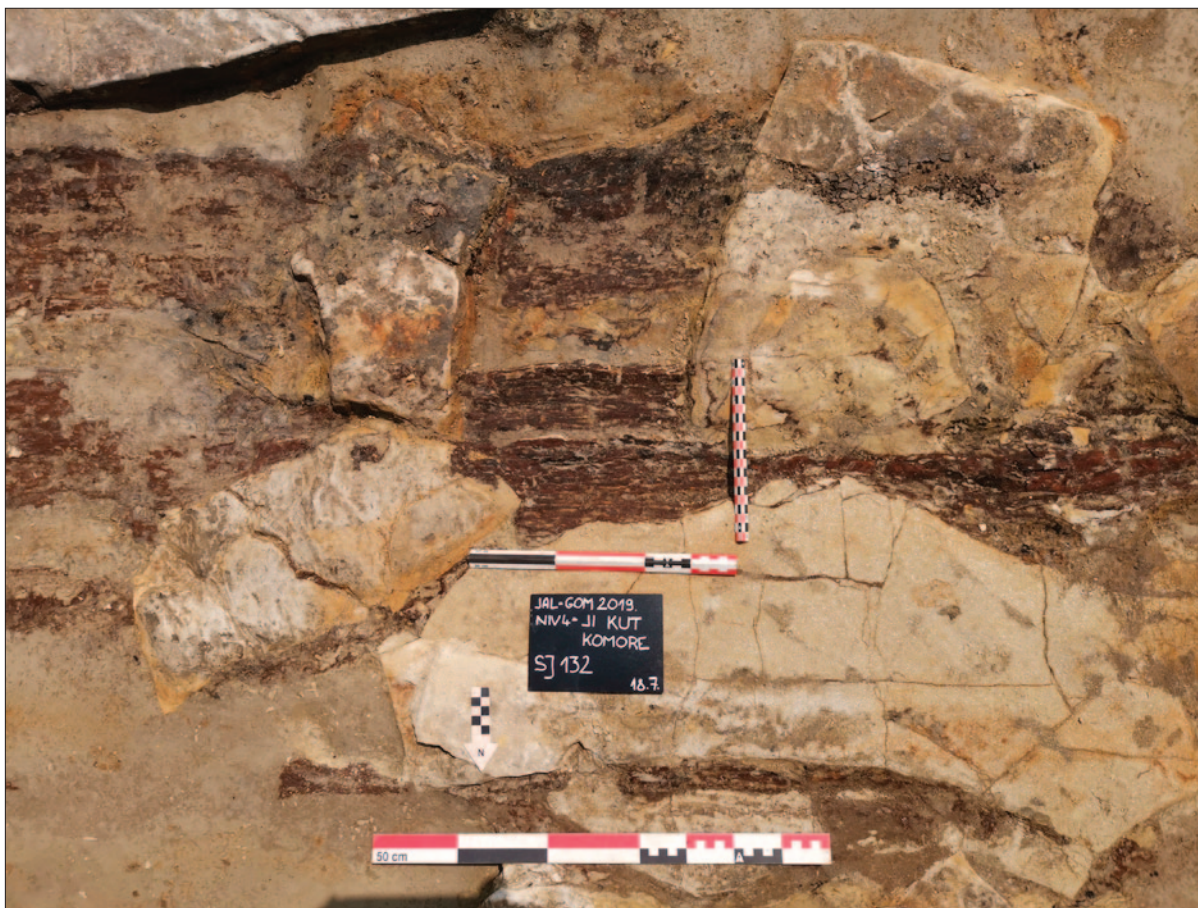
GROBNA KOMORA I DROMOS

Tijekom zaštitnih arheoloških istraživanja 2018. godine prioritet je bio završiti istraživanja unutrašnjosti grobne komore u kojoj se nalazila velika količina pokretnih nalaza. Nastavak arheoloških istraživanja 2019. godine omogućio nam je da se detaljnije posvetimo strukturi grobne komore. Iako nas je posebno zanimala konstrukcija zidova grobne komore, tijekom 2019. godine imali smo mogućnost ponovno se posvetiti i samome podu grobne komore koji je prvo ponovo pažljivo potpuno očišćen. Nakon toga, na tri četvrtine površine poda komore pločice pješčenjaka sasvim su uklonjene. Zanimalo nas je da li se ispod poda i među pločicama nalazi kakva dodatna konstrukcija, posebno rupe od stupova. Prilikom temeljitoga čišćenja pločica poda komore ponovo smo – mjestimice i u većoj mjeri nego prošle godine – mogli pratiti jasne ostatke drvene konstrukcije koja je ležala na kamenim pločicama (sl. 1). Ostaci drvene konstrukcije su se pod velikom težinom urušene komore i protekloga vremena posebice dobro sačuvala na samim pločama, ali i utisnute u međuprostor između kamenih pločica popločenja komore. To je potvrdilo našu pretpostavku kako je pod komore bio u cijelosti popločen pločicama od cijepanoga pješčenjaka i dodatno pokriven drvenom oplatom. Nakon podizanja poda, nisu pronađene rupe od stupova na koje bi se u središnjem dijelu komore oslanjala konstrukcija krova. Stoga smo zaključili kako se krov vrlo vjerojatno oslanjao na drveni okvir u centralnome dijelu komore čiji smo pravilni otisak na podu komore zabilježili tijekom istraživanja 2018. godine (Kovačević 2019a; 2019b; 2019c). Paralelno s istraživanjima, konstantno se obrađuje obimna digitalna terenska dokumentacija, a uskoro se planira izrada digitalne rekonstrukcije grobne komore jalžabetske Gomile.

Arheološka istraživanja u 2019. godini u znatnoj mjeri su nam pomogla shvatiti konstrukciju i graditeljsku

1 O istraživanjima i ostalim aktivnostima tijekom projekta “Iron-Age-Danube” Interreg DTP vidjeti: Kovačević 2018; 2020.

2 Preliminarno su prepoznati govedo, ovca/koza i konj. Zahvaljujem na rezultatima preliminarne analize dr. sc. Siniši Radoviću iz Zavoda za paleontologiju i geologiju kvartara HAZU-a.

Sl. 1 Ostaci drvene oplata na kamenim pločicama podu u jugoistočnome kutu grobne komore (snimio: S. Kovačević)

Fig. 1 The remains of the wooden panelling on the stone tiles of the floor in the southeast corner of the burial chamber (photo by: S. Kovačević)

sekvencu, ne samo zidova, već cijele komore i dromosa te ritualne radnje koje su se u tim prostorima odvijale. Sada sa sigurnošću možemo tvrditi da su vrlo debeli zidovi komore bili kompleksno, kompozitno građeni od nekoliko različitih tipova materijala, uključujući drvo i kamen. Iako ispod i među pločicama poda nisu pronađene, više desetaka rupa od stupova pronađeno je nakon što smo „odgrnuli” zidove komore prema van. Vanjski perimetar zida komore označavao je niz užih i vrlo dubokih rupa od stupova koji su u pravilnim razmacima pratili cijeli perimetar zidova. Od toga niza tankih vertikalnih drvenih nosača, koji obilježavaju vanjsku liniju zida, prema centru grobne komore možemo pratiti nekoliko linija konstrukcija od drva, kamena i ugljena koje su činile „sendvič” konstrukciju nekoliko metara debelih zidova komore. Izgrađena komora je s vanjske strane prvo zatrpana velikom količinom ugljena, pa kamenjem, oblucima i glinom, nakon čega je započelo nasipavanje tumula.

Ako sažmemo dosadašnja saznanja pribavljena tijekom zaštitnih istraživanja, uočili smo kako je grobna komora veličine okvirno 12 x 12 m bila vrlo kompleksno građena. Osnovni građevinski materijal činilo je drvo i nekoliko vrsta kamena: obluci, vjerojatno doneseni iz Drove, pješčenjak te u znatno manjoj mjeri vapnenac. Od ostalih materijala obilno su korištene velike količine ugljena i glina. Komora se nalazila na krepidi, podestu od kamena promjera okvirno 30 m koji je jasno ograničen lijepo posložanim suhozidnim vijencem od velikih kamenih ploča. Iako smo prvo pretpostavili da je krepida imala kružni tlocrt, čini se vjerojatnije da je imala oblik kvadrata zaobljenih uglova i da je svojom formom zapra-

vo pratila izgled same komore. Obluci i siva glina te velike količine drvenoga ugljena pokrivala su kompozitno građene zidove komore s vanjske strane. Prema slojevima nasipavanja, slojevi pjeskovite i glinaste zemlje nasipavali su se od centra, od komore, prema rubovima. Uz južni zid grobne komore 2018. godine pronašli smo debeli sloj komprimiranih spaljenih kostiju koje su vjerojatni ljudski i životinjski ostaci. U radnoj interpretaciji oni zapravo predstavljaju ostatke preminule osobe s vrha halštatskoga društva, one za koju je cijela monumentalna konstrukcija ove kompleksne grobnice i izgrađena (Kovačević 2019a: 121).

Uz obilje značajnih pokretnih nalaza koje tek čeka restauriranje, analiza i evaluacija, grobna komora Gomile u Jalžabetu, s vrlo složenom i pomno isplaniranom graditeljskom sekvencom i kompleksnim pogrebnim ritualnim radnjama, predstavlja najznačajniji rezultat arheoloških istraživanja Gomile. Radi se, bez ikakve sumnje, o jednoj od najljepših i najbolje sačuvanih prapovijesnih građevina na tlu Europe iz toga vremena.

Među pokretnim nalazima vrijedi izdvojiti velike količine metalnih predmeta. Iako je veliki dio njih deformiran ili fragmentiran do neprepoznatljivosti, brojni nalazi od bronce i željeza nakon rekonstrukcije i restauracije pružiti će solidniji temelj za njihovu determinaciju. No, već sada među metalnim nalazima prepoznajemo dijelove defanzivnoga i ofanzivnoga oružja, razne utilitarne predmete, konjsku opremu, predmete nošnje ili ostatke brončanoga i keramičkoga posuđa. Posebno su brojni i zanimljivi ulomci različitih predmeta od kosti bogato ukrašenih urezivanjem i slikanjem. Više desetaka jantarnih i koštanih perli različitih oblika i dimenzija prona-

Sl. 2 Jugoistočni kut grobne komore Gomile s istočnim nizom rupa od stupova i dromosom tijekom istraživanja 2019. (izradio: M. Maderić)

Fig. 2 Southeast corner of the Gomila burial chamber with the eastern row of post holes and a dromos during the 2019 excavation (made by: M. Maderić)

đene su u grobnoj komori. Obilje pokretnih nalaza od jantara, stakla, bronce, keramike, kosti i željeza tek čeka zahtjevan, dugotrojan i skupi postupak konzervacije, analize i interpretacije, no već sada možemo naslutiti da je odličnik sahranjen u Gomili u Jalžabetu pripadao samo-me vrhu tadašnjega društva. Sama je Gomila, iako izgrađena za jednoga čovjeka, bez sumnje bila i simbol cijele

zajednice starijega željeznog doba u toj regiji.

Veliku energiju i mnogo vremena tijekom istraživanja 2019. godine posvetili smo arheološkim istraživanjima dromosa. Dromos ili pristupni hodnik nadovezivao se na istočni zid grobne komore. Dromos, kao i sama grobna komora bili su vrlo pravilno orijentirani u smjeru istoka. Na dnu dromosa, nakon uklanjanja

Sl. 3 Iz idejnoga rješenja prezentacije Gomile u Jalžabetu (izradio: G. Rako/Radionica arhitekture)

Fig. 3 From the conceptual design of the presentation of Gomila in Jalžabet (made by: G. Rako / Radionica arhitekture)

kamene „zapune”, uočeni su tragovi rešetkaste drvene konstrukcije, a tragovi drva registrirani su i uz južni rub dromosa. Cijeli dromos i s njim povezana stratigrafska situacija još uvijek predstavljaju zagonetan konstruktivan i ritualni element u kontekstu tumula i biti će potrebno do kraja ga istražiti i analizirati. Poput komore, i dromos je s vanjske strane bio nasut debelim slojem drvenoga ugljena, glinom i kamenom, a tek onda zemljom.

Tijekom istraživanja u posljednje tri sezone postalo je jasno da je u izvornome obliku Gomila imala sasvim drugačiji izgled. Njeno stanje pred početak zaštitnih istraživanja zapravo je izravna posljedica antropogenoga djelovanja tijekom 2600 godina (Kovačević 2019a; 2019b). Naime, plato na vrhu tumula i njegov izgled krnjega stožca nije izvoran oblik tumula nakon završetka gradnje u razdoblju starijega željeznog doba, negdje tijekom prve polovice 6. st. pr. Kr. ili unutar relativno-kronološkoga stupnja Ha C2/D1. Okvirno, Gomila u Jalžabetu pripada istome vremenu kao poznati tumuli iz Kleinkleina, Stettwega ili Kaptola (Egg 1996; Egg, Kramer 2005; 2016; Teržan 1990; Vinski-Gasparini 1987). Nalazi koji su kronološki i kulturno srodni onima iz tumula 2 u Jalžabetu (Šimek 1998; 2001; Šimek, Kovačević 2014) progovaraju o iznimno zanimljivome i u središnjoj Hrvatskoj još nedovoljno poznatome razdoblju koje je u literaturi označavano kao završni horizont grupe Martijanec – Kaptol, odnosno stupanj Štajerska III (Vinski-Gasparini 1987: 206; Teržan 1990: 205; Egg 2019: Fig. 9).

SONDA 2/2019 I PREZENTACIJA GOMILE

Tijekom arheoloških istraživanja 2019. godine bili smo zaokupljeni arheološkim istraživanjima konstrukcije grobne komore i dromosa, no uspjeli smo otvoriti manju sondu na istočnoj padini Gomile, pored mjesta na kojem su 1963. godine vršena probna arheološka istraživanja od strane K. Vinski-Gasparini iz Arheološkoga muzeja

u Zagrebu (Vinski-Gasparini 1984: 41; 1978: bilj. 49a). Upravo su ta istraživanja dugo vremena bila jedini izvor podataka kako o konstrukciji, tako i uopće o tumulu 1 – Gomili u Jalžabetu. Uz strukturu od oblutaka otkrivenu prije više od pola stoljeća, nas je zanimao izgled izlaza dromosa na istočnoj padini tumula. Iako ograničena trajanjem i opsegom, rezultati istraživanja u sondi 2/2019 iznjedrila su više zanimljivih podataka i nalaza. Istovremeno, ona su otvorila niz drugih neočekivanih pitanja i problema koje bismo željeli riješiti u budućnosti. Pred nama je i odluka što dalje s Gomilom; hoće li se krenuti putem prezentacije uz aktivno sudjelovanje svih dionika ili će se sonda zatrpiti, a Gomila vratiti u prvobitno stanje. Sam projekt zatrpavanja arheološke sonde zahtijeva velika financijska sredstva, odnosno detaljno planiranje i izvedbeni projekt koji uključuje stabilizaciju nasipa te rješavanje problema statike, a bez narušavanja sačuvanih i neistraženih dijelova Gomile. Tijekom 2019. godine izrađeno je idejno rješenje prezentacije Gomile u Jalžabetu od strane G. Rake i Radionice arhitekture (sl. 3) koje je, po mome skromnom mišljenju, odmjeren, lako održivo i atraktivno. Jezgru projekta prezentacije činio bi faksimil grobne komore u prirodnoj veličini smješten *in situ*, u veliku prazninu koju čini stepenasta arheološka sonda Gomile, bez zadiranja u neistražene dijelove tumula. Gomila bi, na temelju izvornih arheoloških istraživanja i uz pomoć svih čuda moderne tehnologije, postala fokalni dio arheološko-turističkoga prezentacijskog centra na Bistrićaku. Lokalna zajednica – Općina Jalžabet te Varaždinska županija – kao i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske pokazali su interes i dobru volju da se u prezentaciju krene.

U svakome slučaju, konačna odluka o budućnosti Gomile mora biti donesena u vrlo skoror budućnosti jer sustav održavanja i očuvanja 8 m visokih zemljanih profila nije osmišljen kao konačno ili dugotrajno rješenje.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Egg, M. 1996, *Das hallstattzeitliche Fürstengrab von Strettweg bei Judenburg in der Obersteiermark*, Monographien des Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz, Band 37, Mainz a. R.
- Egg, M. 2019, Princely graves from Kleinklein in Styria, Austria, *Arheološki vestnik*, Vol. 70, 335–352.
- Egg, M., Kramer, D. 2005, *Krieger – Feste – Totenopfer. Der letzte Hallstattfürst von Kleinklein in der Steiermark*, Mosaiksteine Forschung des Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz, Band 1, Mainz a. R.
- Egg, M., Kramer, D. 2016, *Die hallstattzeitlichen Fürstengräber von Kleinklein in der Steiermark: Die beiden Hartnirmichelkogel und der Pommerkogel*, Monographien des Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz, Band 125, Mainz a. R.
- Kovačević, S. 2018, Arheološko istraživanje prapovijesnog lokaliteta Jalžabet – Bistričak u 2017. godini i Kamp Hrvatska projekta „Iron-Age-Danube“ Interreg DTP, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XIV, 72–76.
- Kovačević S. 2019a, Architecture of power or demise: gigantic burial mounds of Podravina as parts of the Early Iron Age landscape – The Iron-Age-Danube project in the Plitvica-Bednja rivers basin (NW Croatia), in: *Early Iron Age Landscapes of the Danube Region*, Mele M., Črešnar M. (eds.), Archaeolingua, Graz–Budapest, 109–140.
- Kovačević, S. 2019b, Nekoliko detalja o gradnji Gomile u Jalžabetu, in: *Zbornik u prigodi 65. rođendana prof. dr. sc. Mirjane Sanader*, u tisku.
- Kovačević, S. 2019c, Gomila u Jalžabetu – hitna zaštitna istraživanja tijekom 2017. i 2018. u okviru podteme A4: Ritual unutar „Strategije znanstvene djelatnosti Instituta za arheologiju 2014–2019“, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XV, 137–143.
- Kovačević, S. 2020, Iron-Age-Danube Interreg DTP u Jalžabetu: od istraživanja i očitivanja do prezentacije i održive uporabe arheoloških spomenika, lokaliteta i krajolika, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XVI, u tisku.
- Šimek, M. 1998, Ein Grabhügel mit Pferdebestattung bei Jalžabet, Kroatien, in: *Das Karpatenbecken und die osteuropäische Steppe*, Hänsel B., Machnik J. (eds.), Südosteuropa-Schriften 20, Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, Band 12, München, 493–510.
- Šimek, M. 2001, Weitere Aspekte von Grabhügel II in Jalžabet bei Varaždin, in: *Die Drau-, Mur-, und Raab-Region im 1. vorchristlichen Jahrtausend*, Akten des Internationalen interdisziplinären Symposiums von 26. bis 29. April 2000. in Bad Radkersburg, LipPERT A. (ed.), Universitätsforschungen zur Prähistorische Archäologie, Band 78, Bonn, 311–318.
- Šimek, M., Kovačević, S. 2014, Jalžabet – Bistričak: u susret novim istraživanjima, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 31, 231–238.
- Teržan, B. 1990, *Starejša železna doba na slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria*, Katalogi in Monografije 25, Narodni Muzej Ljubljana, Ljubljana.
- Vinski-Gasparini, K. 1984, Prehistorija ludbreškog kraja, in: *Ludbreg*, Mađarić V. (ed.), Skupština općine Ludbreg – Narodno sveučilište, Zagreb – Ludbreg, 39–48.
- Vinski-Gasparini, K. 1978, Osvrt na istraživanje kasnog brončanog i starijeg željeznog doba u sjevernoj Hrvatskoj, in: *Arheološka istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, Znanstveni skup Varaždin 22.-25.X.1975.*, Rapanić Ž. (ed.), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 2, Hrvatsko arheološko društvo, 129–148.
- Vinski-Gasparini, K. 1987, Grupa Martijanec-Kaptol, in: *Prastorija jugoslavenskih zemalja. V: Željezno doba*, Benac A. (ed.), Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo, 182–231.

SUMMARY

During the implementation of the “Iron-Age-Danube” Interreg DTP international project,¹ on 12 September 2017, the archaeological team of the Institute of Archaeology determined that Gomila in Jalžabet, east of Varaždin, had been robbed and severely damaged during the robbery. The excavations, funded by the Ministry of Culture, started in winter 2017 and continued in 2018 and 2019.

During 2018, the priority was to complete the excavations in the interior of the burial chamber, which contained a large amount of movable finds. The continuation of archaeological excavations in 2019 enabled us to dedicate ourselves in more detail to the structure of the burial chamber. Although we were especially interested in the structure of the walls of the burial chamber, we had the opportunity in 2019 to dedicate ourselves again to the floor of the burial chamber, which was first carefully and completely cleaned once again. After that, the sandstone tiles were completely removed in three quarters of the floor area of the chamber. We were interested in whether there was any additional structure under the floor and between the tiles, especially any post holes. During the thorough cleaning of the tiles of the chamber floor, we are again able to trace the clear remnants of the wooden structure which was lying on the stone tiles (Fig. 1). This confirmed our assumption that the floor of the chamber was entirely tiled with cleaved sandstone tiles and additionally covered with wood panelling. The very thick walls of the chamber were a composite of several different types of materials, including wood and stone. The outer perimeter of the chamber wall was marked by a series of narrow and very deep post holes that followed the entire perimeter of the walls at regular intervals. From this series of thin vertical wooden posts, which mark the outer line of the wall, we can trace several lines of wood, stone and coal structures towards the centre of the burial chamber, forming the “sandwich” structure of the chamber walls, which were several meters thick. The outside of the finished chamber was first covered with a large amount of coal, and then with stones, pebbles, and clay, after which the piling of the tumulus began.

During our research in 2019, we devoted a lot of energy and time to the archaeological exploration of the dromos. The dromos or access corridor went on from the east wall of the burial chamber. The dromos and the burial chamber itself were very precisely oriented to the east. At the bottom of the dromos, after the removal of the stone “fill”, traces of a lattice wooden structure were noticed, and traces of wood were registered along the southern edge of the dromos.

In general, Gomila in Jalžabet belongs to the same period as the known tumuli from Kleinklein, Strettweg, or Kaptol (Egg 1996; Egg, Kramer 2005; 2016; Teržan 1990; Vinski-Gasparini 1987). The finds that are chronologically and culturally related to those from tumulus 2 in Jalžabet (Šimek 1998; 2001; Šimek, Kovačević 2014) point to a very interesting period which is still obscure in central Croatia and which is described in the literature as the final horizon of the Martijanec–Kaptol group, that is, the Styria III phase (Vinski-Gasparini 1987: 206; Teržan 1990: 205; Egg 2019: Fig. 9). Archaeological research at Gomila in Jalžabet should end soon, but the exploration of the complex archaeological landscape of the Early Iron Age in the confluence of the Plitvica and the Bednja has only just begun.

1 For research and other activities during the “Iron-Age-Danube” Interreg DTP project, see: Kovačević 2018; 2020.